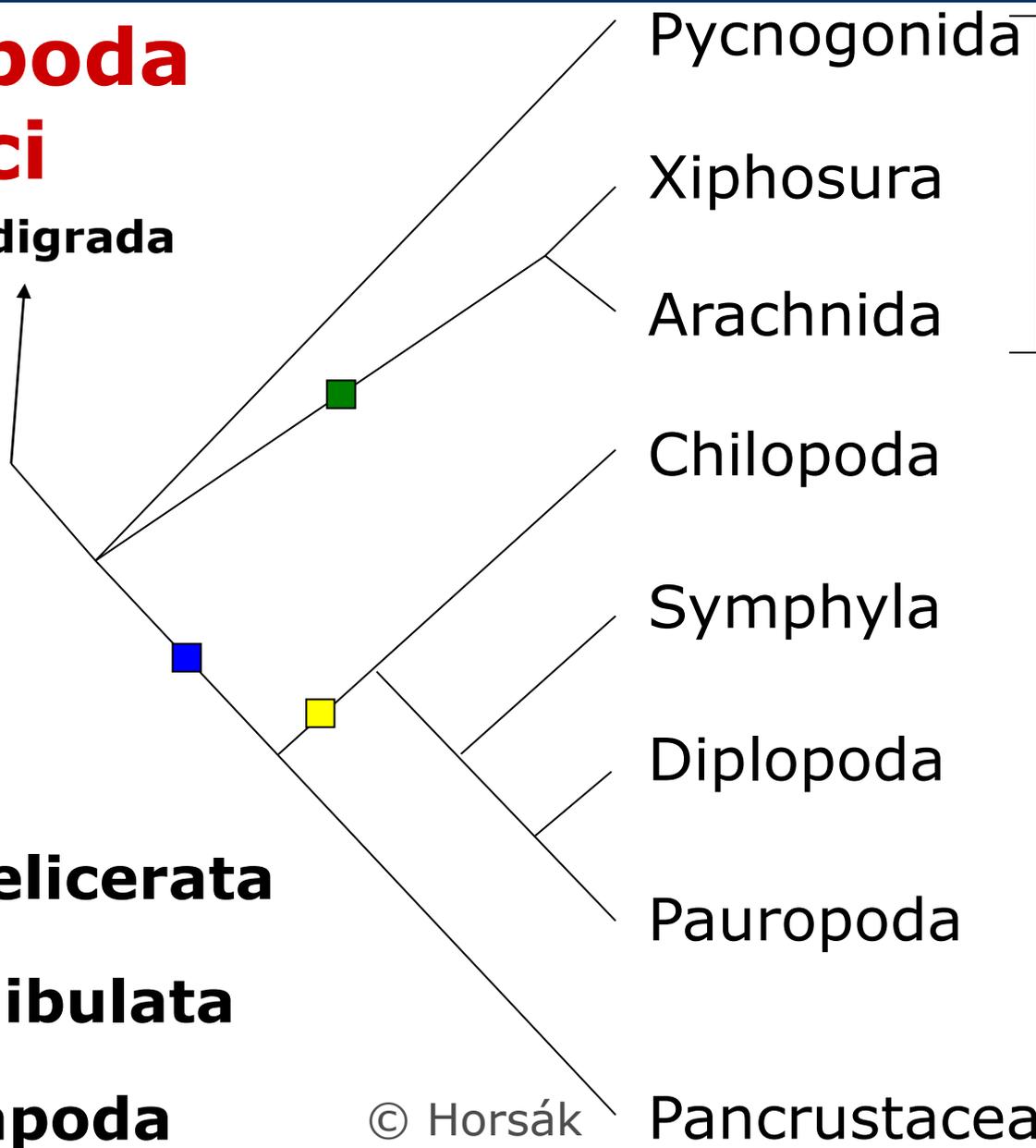

Arthropoda členovci

Tardigrada

- - Euchelicerata
- - Mandibulata
- - Myriapoda

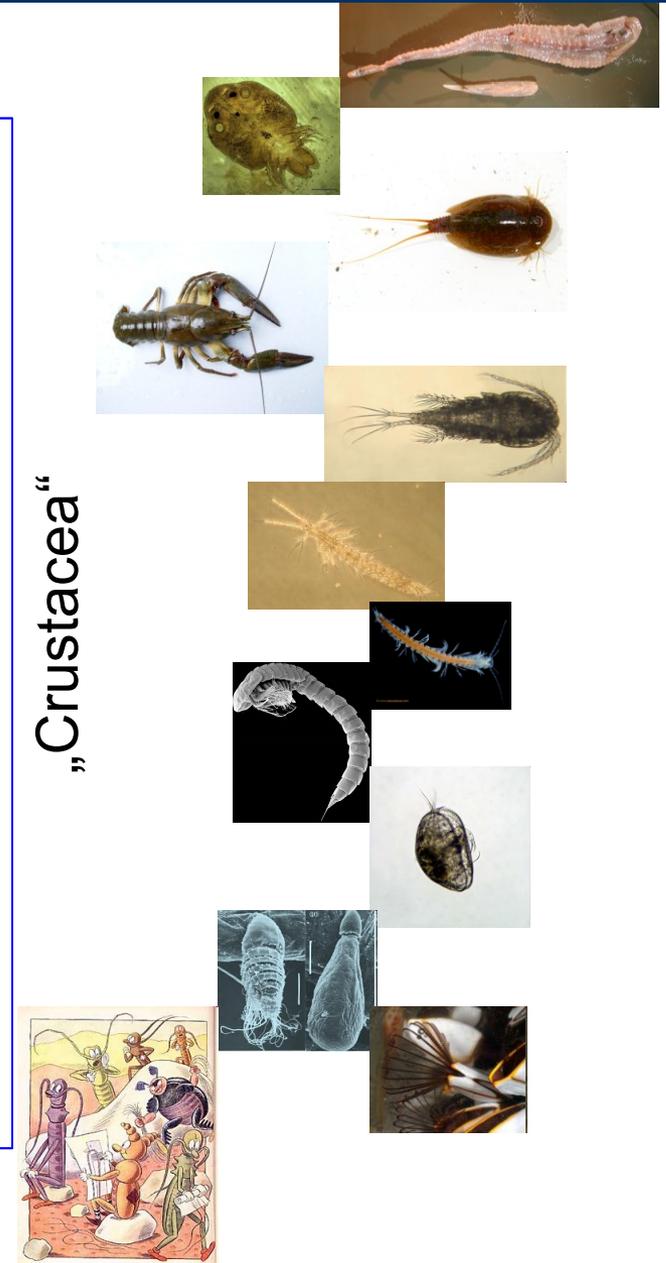
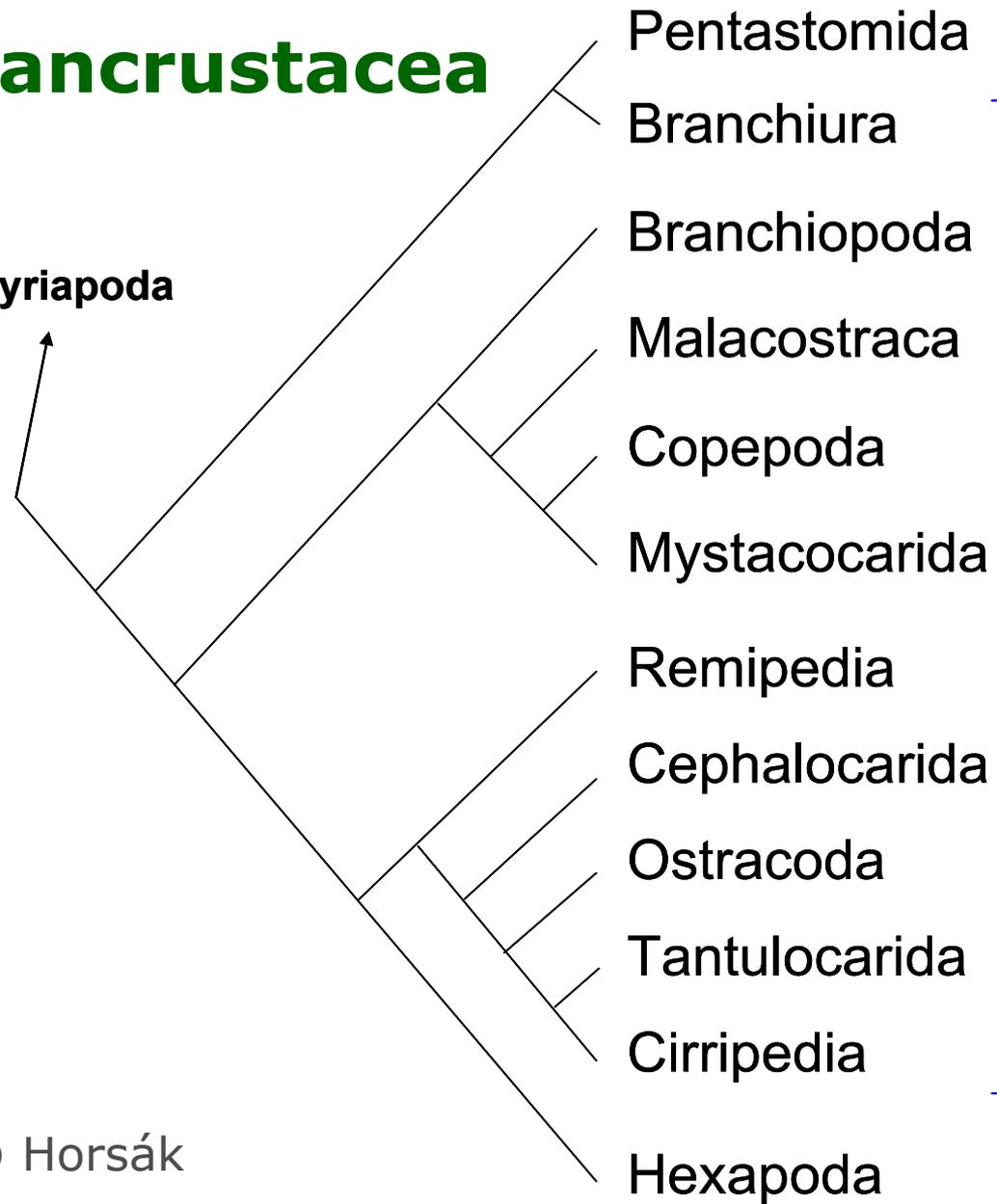

"Cheliceriformes"

Pancrustacea

Myriapoda

Pancrustacea – „všekorýši“ = korýši+hmyz

- blízké příbuzenské vztahy korýšů a hmyzu byly původně objeveny molekulárními studiemi
- poté si morfologové a embryologové uvědomili, že se obě skupiny nápadně shodují v ultrastruktuře omatidií (jednotlivých oček) složených očí, jež se zároveň liší od očí stonožkovců a klepítkatců

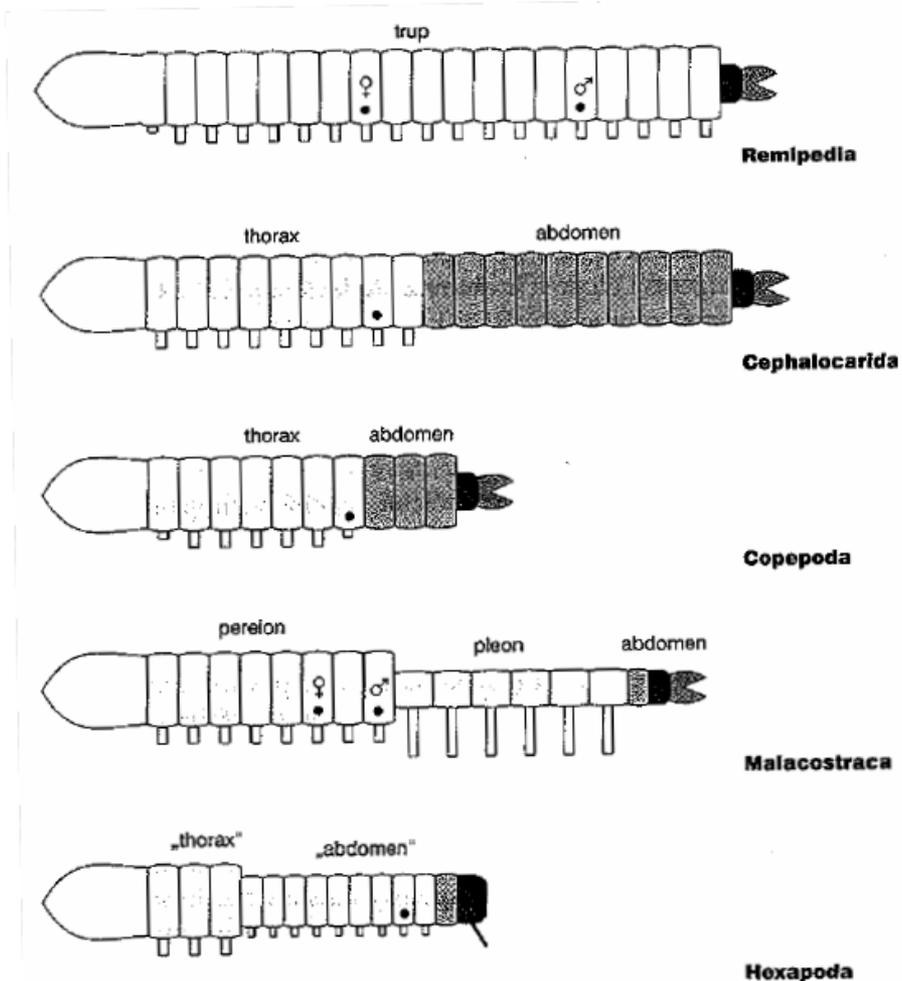
autapomorfie:

1. specifická ultrastruktura omatidií

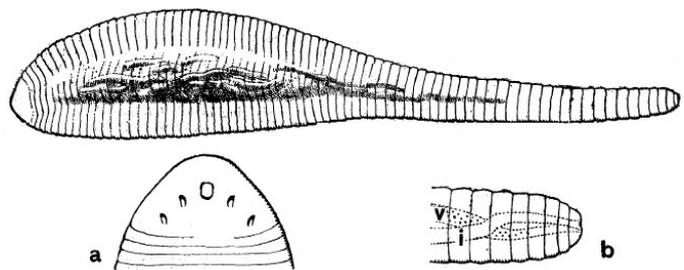
2 buňky tvoří kutikulární čočku, 4 buňky krystalový jehlan, 8 buněk sítnice – rhabdomu, několik buněk izolujících jednotlivá omatidia;

2. **embryonální vývoj nervové soustavy:** zvláštní kmenové buňky (neuroblasty) charakteristického uspořádání vytvářejí nervové buňky

Pancrustacea – „všekorýši“ = korýši+hmyz

Tagmatizace některých skupin Pancrustacea s vyznačením polohy gonopóru (podle Walosseka a Axe, ze Zrzavého, 2006)

přední

a zadní konec těla

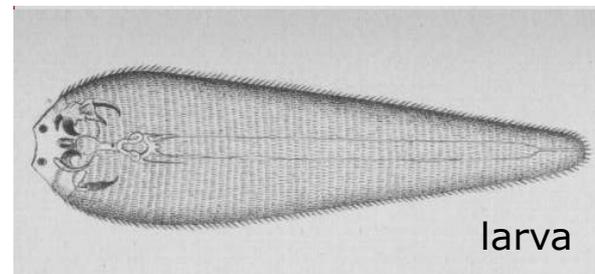
Pentastomida - jazyčnatky

- endoparazité dýchacích orgánů suchozemských masožravých obratlovců
- dospělci - červovitý tvar (1-15 cm)
- na přídě 5 výběžků = ústa + obvykle 2 páry končetin s drápkou na přichycení
- larvy v různých orgánech obratlovců

Linguatula serrata
jazyčnatka tasemnicová -
10 cm, v nosní a lebeční dutině psovitých šelem,
larvální stádia parazitují u zajíců a králíků

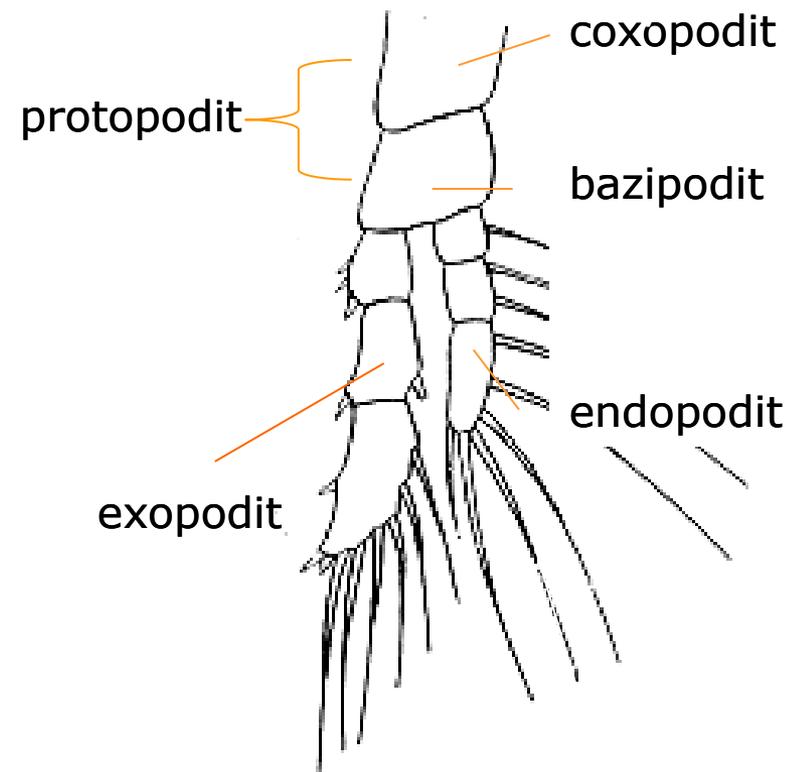
dospělec

larva

„Crustacea“ – korýši

- biotop: moře, sladká voda, souš (pouze někteří Isopoda), hostitel (např. Branchiura, někteří Cirripedia)
- starobylá skupina, kambrium
- tělo: hlava (cephalon)
hrud' (thorax)
zadeček (abdomen), poslední článek=telson, u Malacostraca je zadeček pleon s končetinami
- povrch těla: kutikula (CaCO_3) u nejpokročilejších hlavohrud' (cephalothorax) krytá krunýřem (karapaxem)
- končetiny: primárně rozeklané
různé modifikace

rozeklaná končetina korýšů

„Crustacea“ – korýši

TS: trubicovitá, do střeva ústí hepatopankreas

VS: 2 páry metanefridií - na 2. článku antén a na 2. článku maxil (antenální a maxilární žlázy)

DS: žábry - epipoditové přívěsky na končetinách nebo tenkostěnnou vnitřní vrstvou karapaxu vzdušnicové plíce u suchozemských druhů

CS: otevřená, u Decapoda srdce

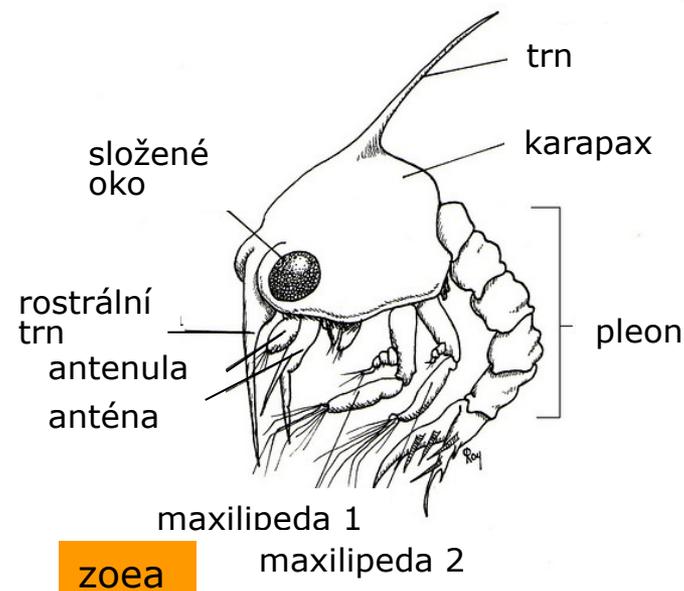
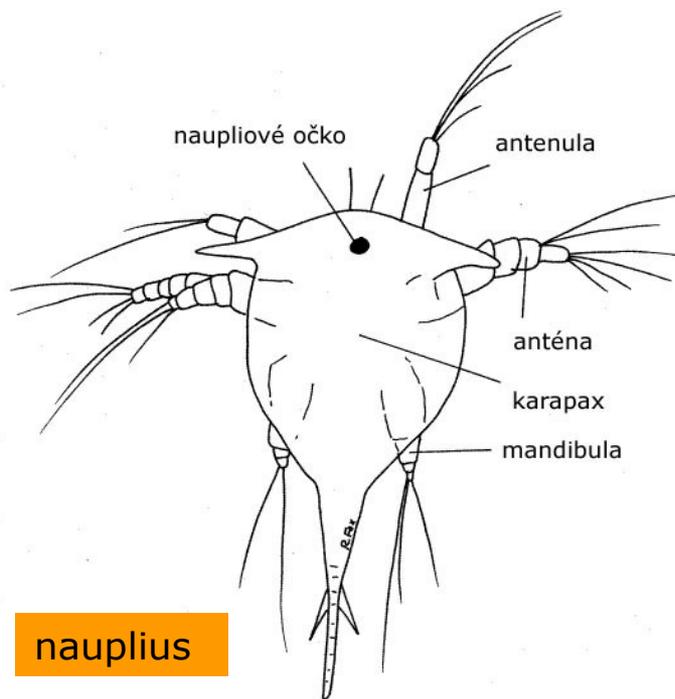
NS: původně žebříčková s nadhltanovým gangliem a segmentálně uspořádanými páry ganglií na břišních provazcích, u rakovců mozkový ganglion

smyslové orgány: složené oči a střední nepárové oko, mechano- a chemoreceptory na tykadlech

„Crustacea“ – korýši

rozmnožování: gonochoristé, někdy partenogenetické larvy; vývoj přímý nebo přes larvu: nauplius s naupliovým očkem a 3 páry „končetin“: antenuly, anteny a mandibuly

u rakovců je larva zoea s dlouhým, článkovaným pleonem a krátkým, neúplně článkovaným thoraxem

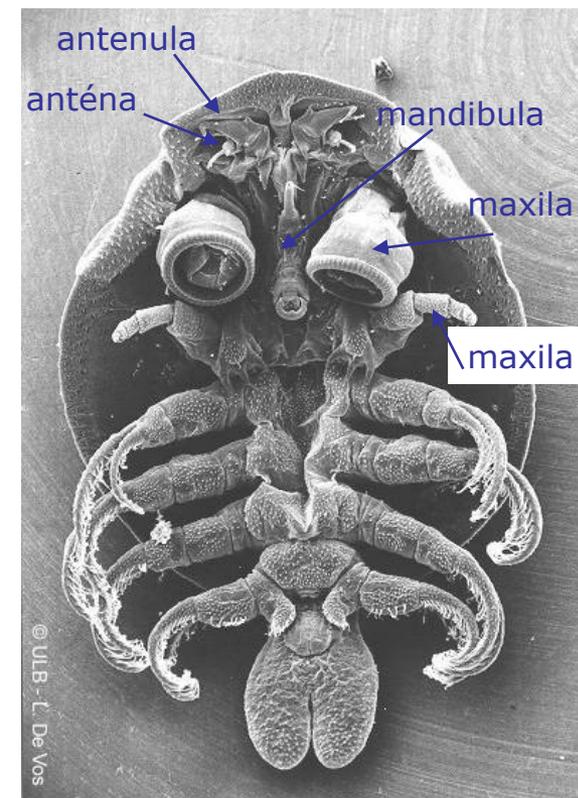

Branchiura - kapřivci

- ektoparaziti ryb – sají krev
- ploché terčovité tělo kryté karapaxem

tykadla → přichytné háčky
 mandibuly → bodavé ústrojí (stilet)
 1. pár maxil → přísavky

Argulus foliaceus - kapřivec plochý

abdomen pouze jako
 nečlánkovaný, plochý,
 dvoulaločný přívěsek s malou
 furkou (vidličkou)

délka většinou do 2 cm

Branchiopoda – žábřonožci (dříve lupenonožci)

- drobní, sladkovodní
- hrudní nožky nesou žábry a filtrují potravu
- zadeček bez končetin s furkou
- extrémní biotopy - periodické tůně, vnitrozemské slané vody
- larva nauplius

řadíme sem 4 skupiny:

Anostraca - žábřonožky

Notostraca - listonožky

Conchostraca - škeblivky

Cladocera - perloočky

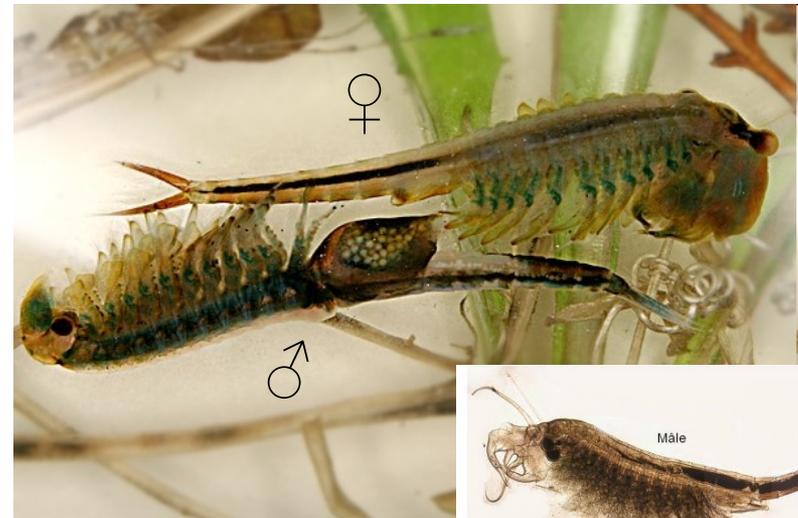
Anostraca - žábřonožky

- periodické tůně, celý svět
- plavou hřbetem dolů
- tělo je laterálně zploštělé, na hlavě oči na stopkách, mezi nimi naupliové očko
- hrudní nožky - plavání, dýchání, filtrace potravy, na zadečku furka
- antény samců zvětšené – uchopení samičky při kopulaci
- larva nauplius, vajíčka snesou i víceleté vyschnutí

Zástupci:

Eubranchipus grubii **žábřonožka sněžní** v periodických tůních v lužních lesích od února do poloviny dubna, na vhodných lokalitách se vyskytuje masově. Z vajíček, která jsou závislá na vysychání nebo vymrznutí periodické tůně, se v prvních jarních dnech líhnou (t vody 5° C) nauplia, která během několika dnů dospívají. Žijí krátce a hromadně hynou.

Branchipus schaefferi **žábřonožka letní** v letních periodických tůních od května do října

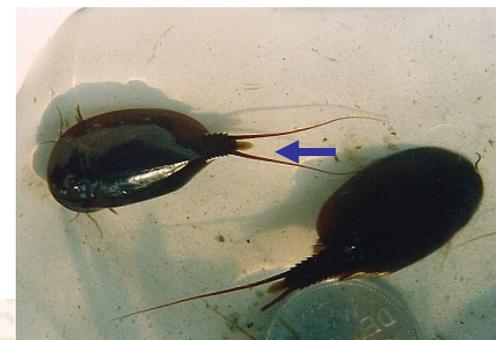

Notostraca - listonožky

- periodické tůně na celém světě kromě Antarktidy
- tělo dorzoventrálně (hřbetobřišně) zploštělé
- kožní záhyb na hřbetní straně – hlavohrudní štít
- 11 párů hrudních lupenitých končetin
- na zadečku furka
- pohyb – lezení po dně, plavání - undulační pohyby hrudních nožek
- dravci, mrchožrouti, detritofágové

Lepidurus apus - listonoh jarní v jarních periodických tůních společně se žábřonožkou sněžní, furka s ploutvičkou

Triops cancriformis - listonoh letní - letní periodické vody, u nás velmi vzácný, furka bez ploutvičky

„Conchostraca“ - škeblivky

- polyfyletická skupina (*Spinicaudata*, *Laevicaudata*)
- dna periodických tůní
- laterálně zploštělé
- dvouchlopňová skořápka otevřená na břišní straně
- pár složených očí + naupliové očko
- pohyb pomocí mohutných antén těsně nad dnem, trhaný
- filtrace zvířených částic potravy hrudními končetinami

Limnadia lenticularis - škeblivka velká

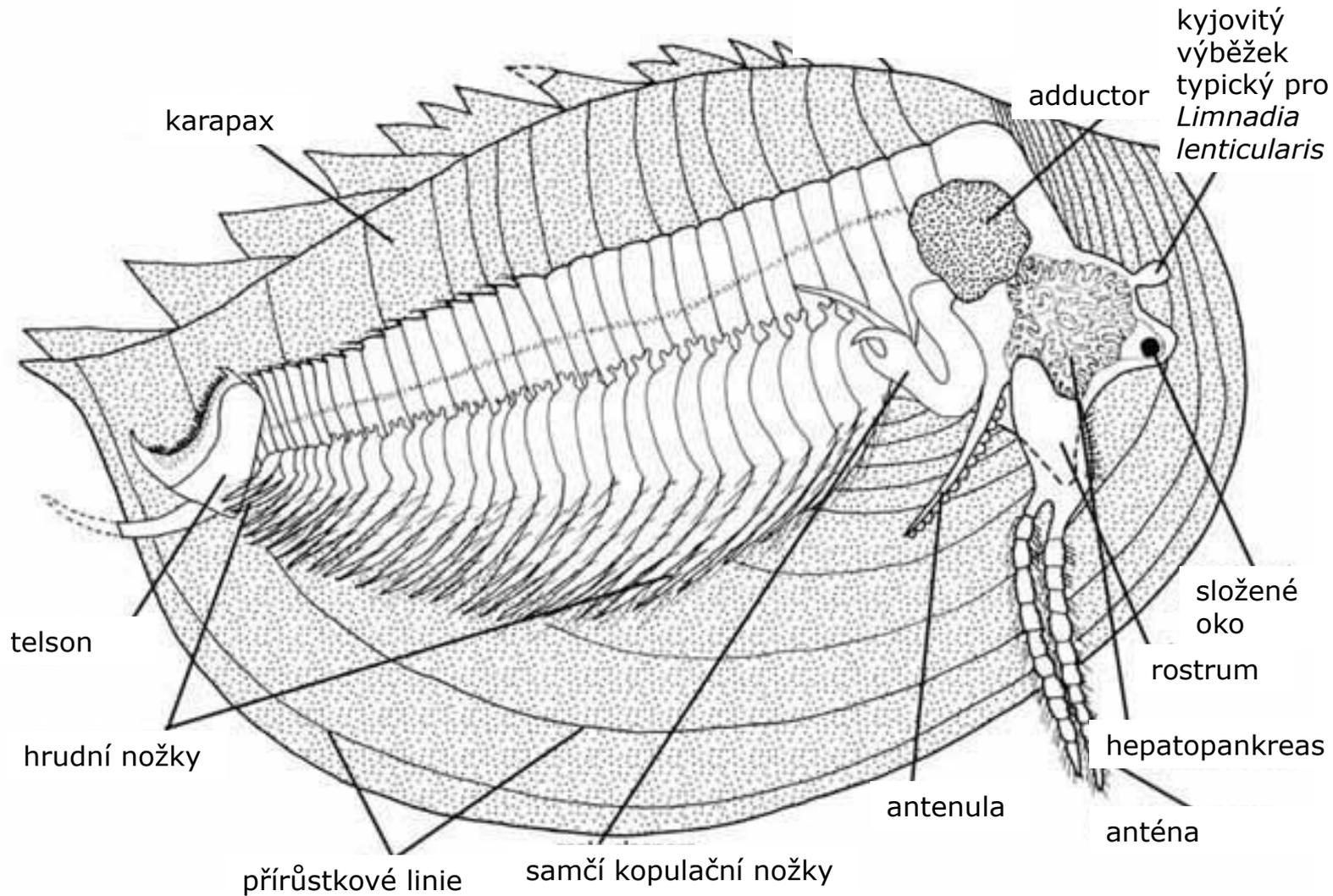
1,5 cm, sklovitě průhledná letní tůně, u nás možná vyhynulá

Cyzicus tetracerus - škeblivka oválná

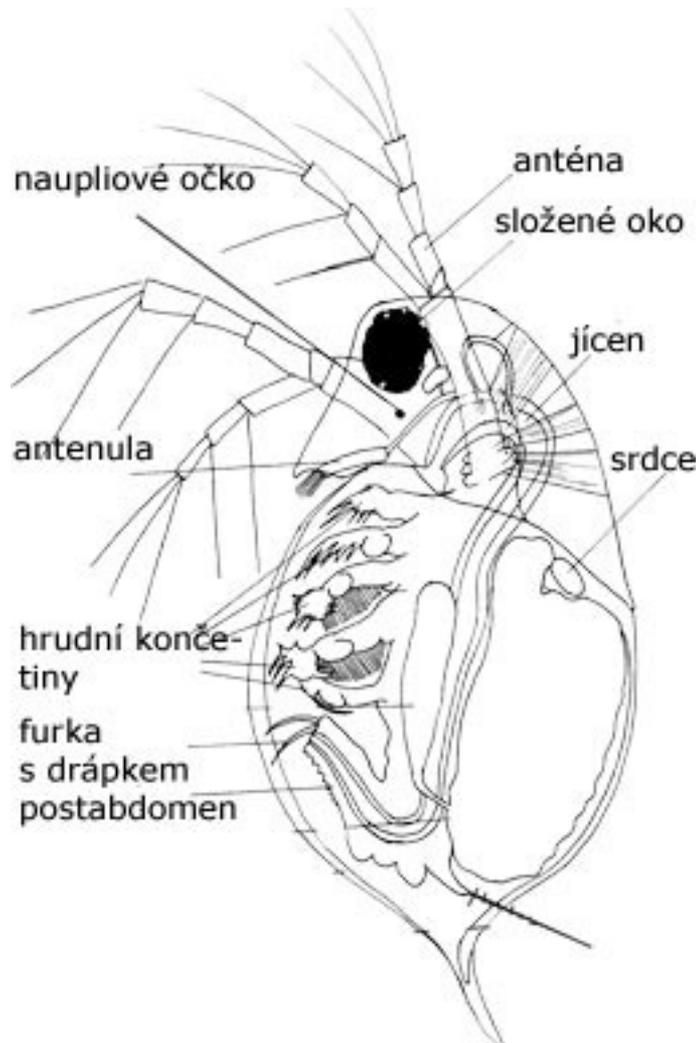
1 cm, pozdní jaro, menší, méně průhledná, více přírůstkových linií

„Conchostraca“ - škeblivky

Cladocera - perloočky

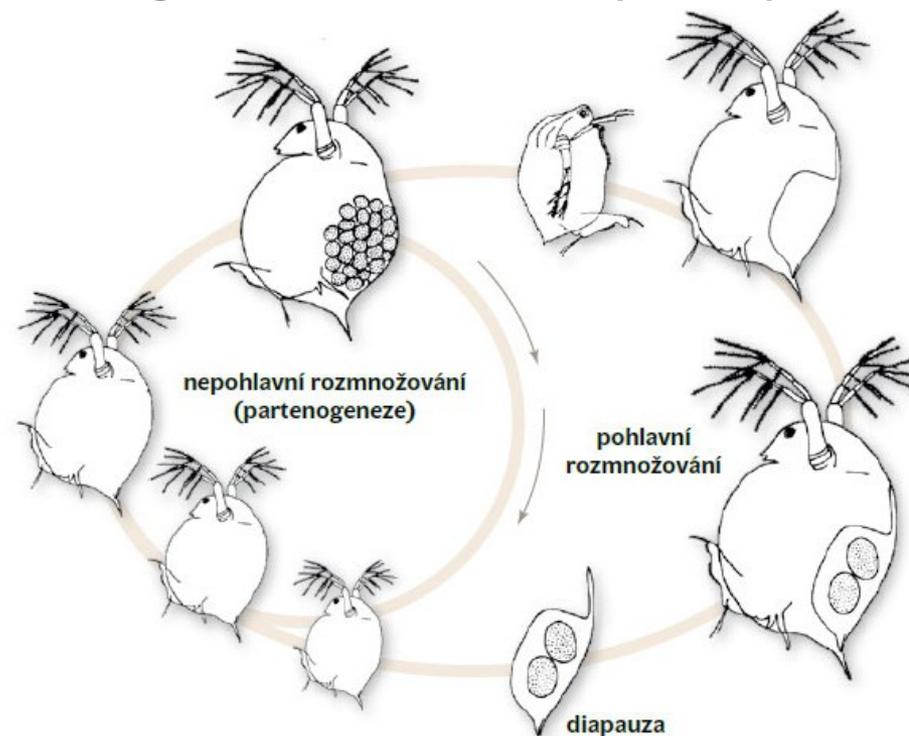

- převážně planktonní
- laterálně zploštělé tělo
- dvouchlopňová skořápka (nekryje hlavu)
- 1 složené oko + 1 naupliové očko
- pohyb veslovitý - dlouhé antény
- antenuly zakrnělé s chemoreceptory
- furkální drápek na zadečku
- filtrace sestonu (suspendované částice) z vody pomocí hrudních končetin
- dýchání epipodity

Cladocera - perloočky

- vývoj většinou přímý bez larvy
- heterogonie: partenogenetické samičky - haploidní vajíčka - líhnutí samců - kopulace - vajíčka v ochranném obalu - ephippium - partenogenetické samičky - diploidní vajíčka

miktický stimul

Cladocera - perloočky

Daphnia pulex - hrotnatka obecná
rybníky, tůně, běžná

Daphnia magna - hrotnatka velká
největší, teplomilnější, snáší
znečištění

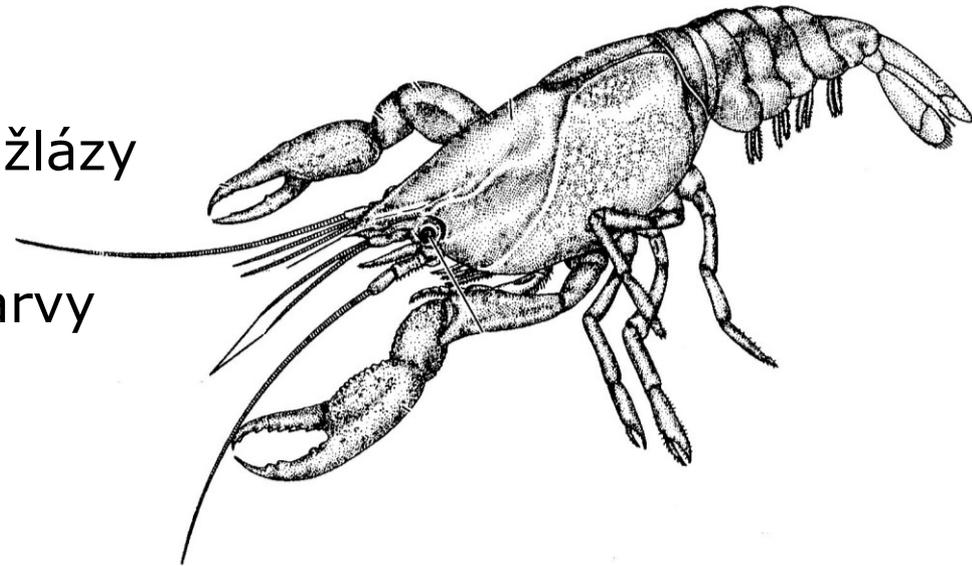
Bosmina longirostris - nosatička
obecná – jezera, rybníky, v
litorálu

Leptodora kindtii - ramenatka
velká - stojaté vody, planktonní
dravec, chytá kořist chápavými
hrudními nožkami

Malacostraca - rakovci

- přes 20 000 druhů
- většinou pevný inkrustovaný krunýř
- stálý počet článků: hlava (6 čl.), hrud' (8 čl.) a zadeček (7 čl.)
- končetiny: hlava 5 párů, hrud' 8 , zadeček 6
- končetiny i na zadečku!
- CS a NS dobře vyvinutá
- VS: maxilární nebo antenální žlázy
- larva zoea
- většina druhů ale bez volné larvy

Nebaliacea - nebálie

- reliktní skupina mořských korýšů, na bahnitých sedimentech
- 5-40 mm
- dvouchlopňový karapax
- hrudní končetiny filtrační
- 1. pár zadečkových končetin plovací
- bez larvy
- detritofágové

Nebalia sp.

Stomatopoda - ústonožci

- mořští draví korýši
- 2. pár hrudních nožek upraven jako lapací - připomínají kudlanky

http://www.vuvb.uniza.sk/Zoology/zoo_web/video/pistolshrimp.html

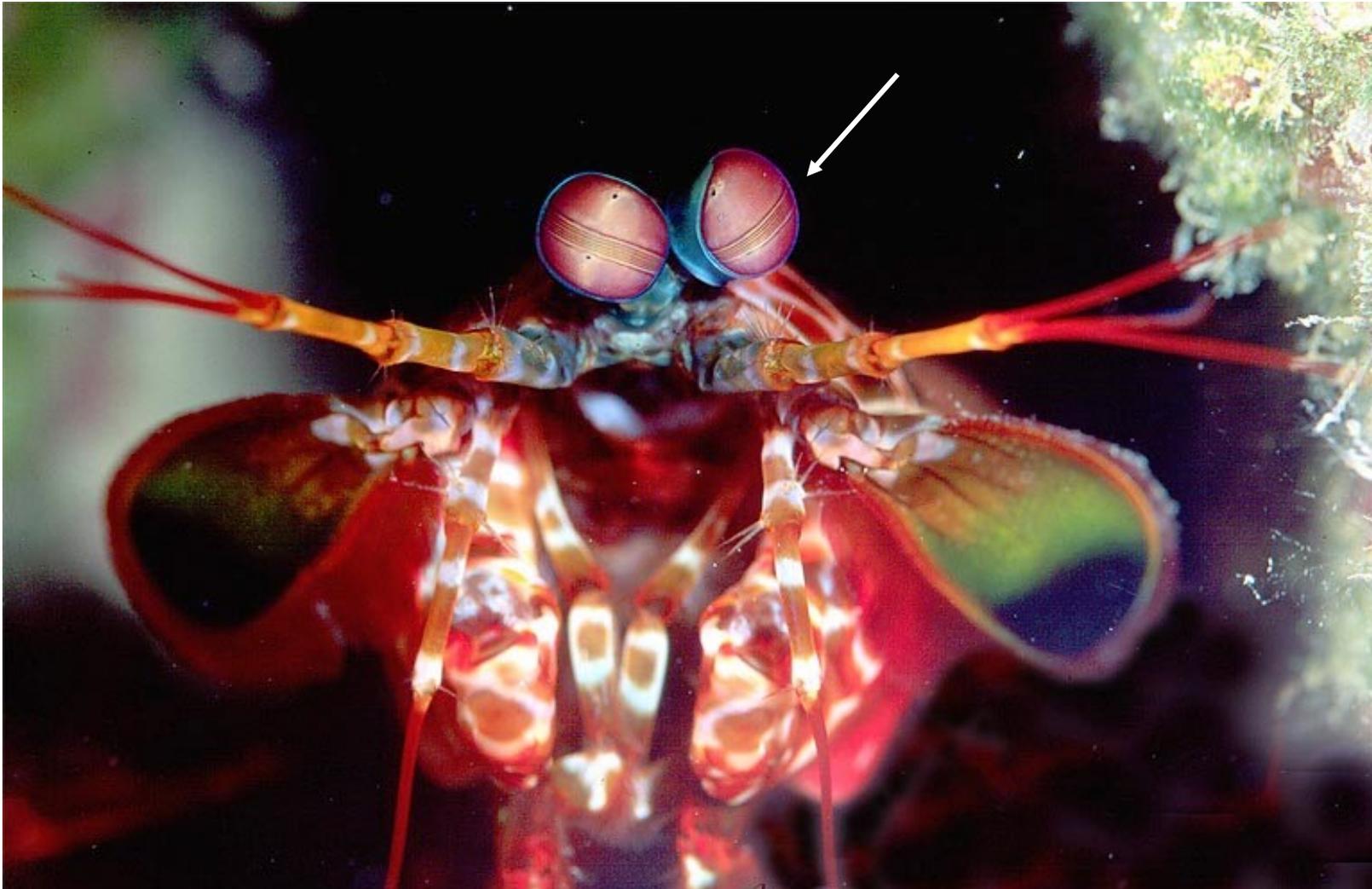
- tropy, subtropy

Squilla mantis - strašek kudlankový
Středozemní moře

lapací hrudní
končetiny

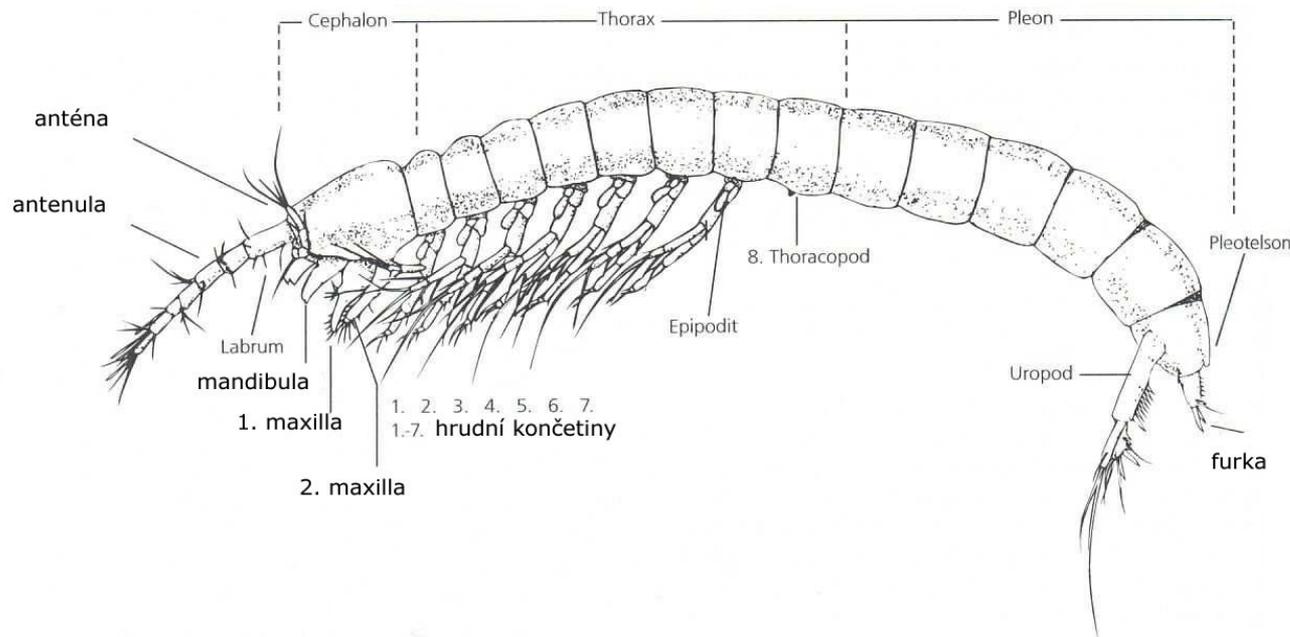
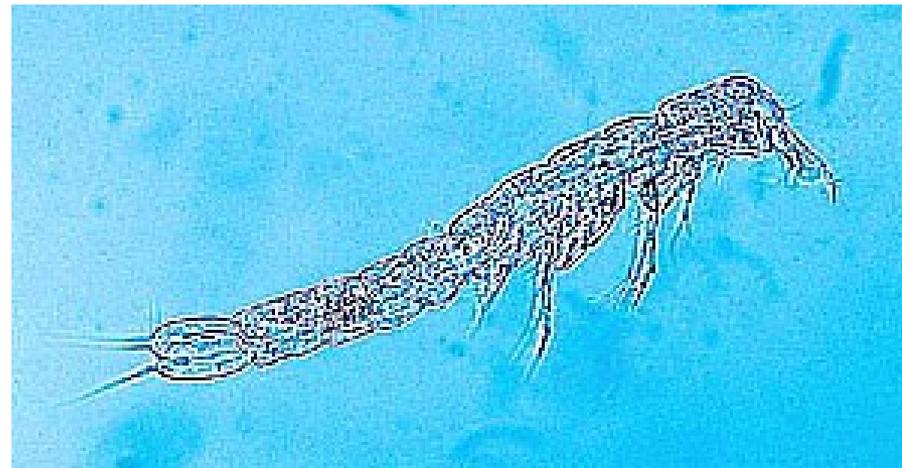
Strašci jsou schopni vnímat lineárně polarizované světlo, k čemuž jim slouží střední proužek v očích a v něm 5. a 6. řádka omatidií dokonce umožňuje odlišit i kruhově polarizované světlo.

Bathynellacea - bezkrunýřky

- slepí korýři, prvohorní relik
- podzemní intersticiální prostory
– písky a štěrky
- jezero Bajkal
- zadečkové končetiny kromě
posledního páru (uropodů)
redukované

Bathynella natans - bezkrunýřka slepá

- délka 1 mm
- objevena ve studni v Praze (1882, prof. Vejdovský)
- studně na zvodnělých štěrcích po celé Evropě

Mysidacea - vidlonožci

- většinou mořské planktonní druhy, ale i sladkovodní
- hruď kryta karapaxem
- hrudní končetiny dvouvětevné, plovací
- poslední pár končetin s telsonem → ploutvička na ní statocysty

Mysis relicta - vidlonožec jezerní – rozšířen v mořích za polárním kruhem

Limnomysis benedeni - vidlonožec dunajský – sladkovodní, zasahuje i na Slovensko

Isopoda - stejnonožci

- mořští, sladkovodní, suchozemští, herbivorní
- tělo dorzoventrálně zploštělé až klenuté
- hlava srůstá s prvním hrudním článkem
- hrudní nožky kráčivé, nerozeklané
- zadečkové dvouvětevné, lupínkovité, slouží k dýchání
- maxilární žlázy
- bez larvy

Isopoda - stejnonožci

Asellus aquaticus - beruška vodní -
stojaté i tekoucí vody, rozkládající se
organický materiál, skeletuje listy

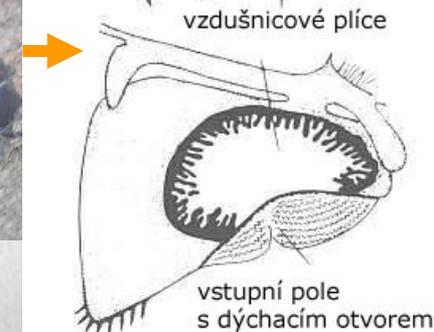
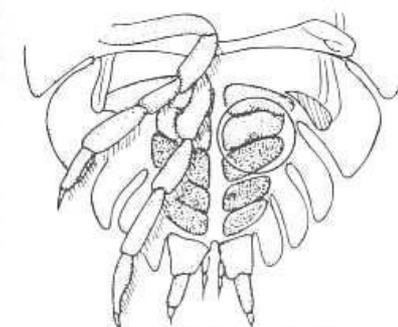
Oniscus asellus - stínka zední -
secernující tekutina, dýchání žábry

Porcellio scaber - stínka obecná -
zadečkové nožky přeměněny ve
vzdušnicové plíce

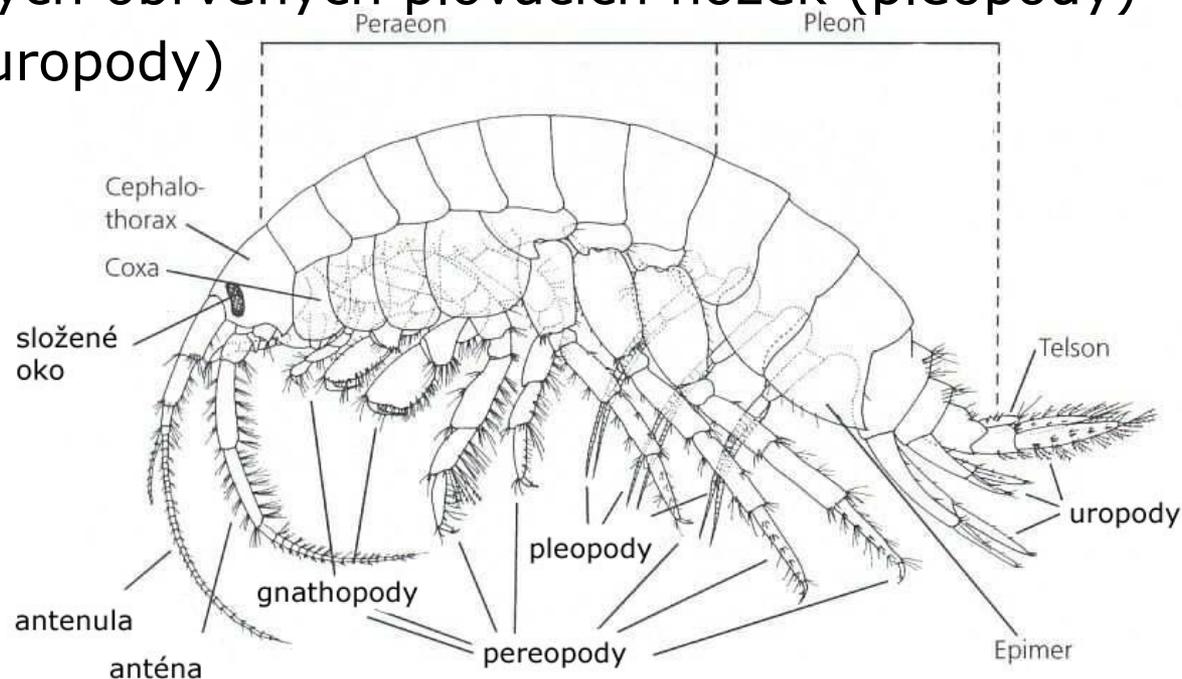

Armadillidium vulgare - svinka obecná
suchomilná, schopnost volvace

Amphipoda - různonožci

- tělo většinou laterálně zploštělé
- hrudní nožky 2. a 3. páru na konci rozšířené s drápkem (gnathopody) pro příjem potravy
- další hrudní kráčivé (pereopody) 5 párů
- zadečkové končetiny:
  - 3 páry dvouvětvných obrvených plovacích nožek (pleopody)
  - 3 páry skákacích (uropody)
- antenální žlázy
- vývoj přímý

Amphipoda - různonožci

Gammarus fossarum blešivec potoční
– v menších chladných potocích,
kouskovač

Gammarus roeselii blešivec hřebenatý
– větší a teplejší vody, hřbetní strana
posledních článků protažena v trny
(název)

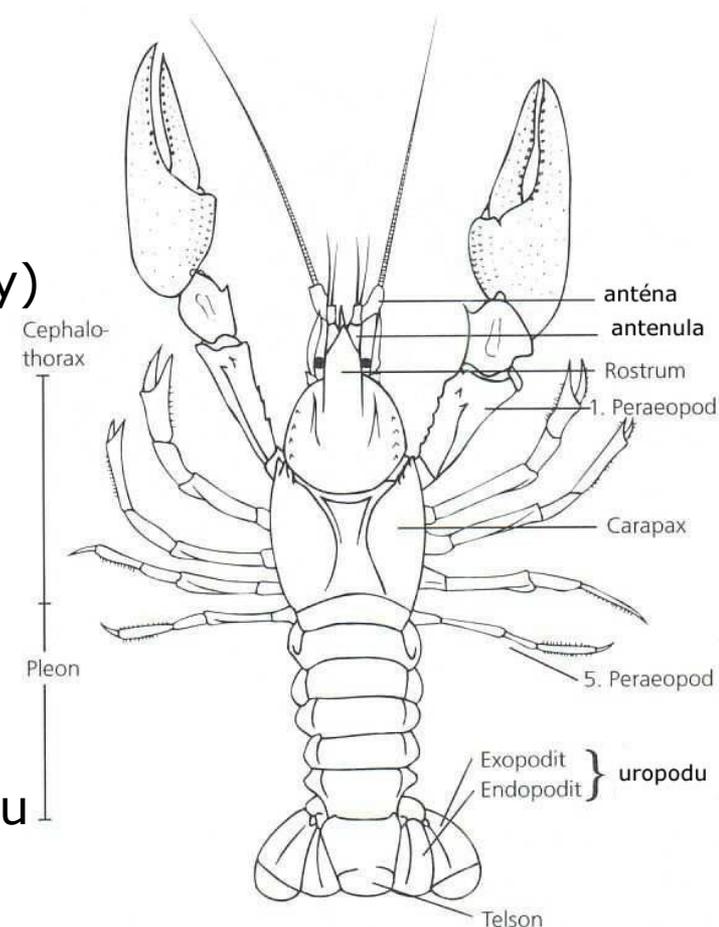

Stygobromus ambulans
srostlorep kráčivý - periodické
tůně na J. Moravě

Niphargus aquilex - blešivec
studniční - bílý, slepý,
podzemní vody

Decapoda - desetinožci

- známo asi 10 000 druhů
- cephalothorax krytý karapaxem
- hrudní končetiny:
  - první 3 páry – rozeklané, drobné (maxilipedy)
  - zbylých 5 párů – jednovětevné, kráčivé (pereiopody) (z nich první 3 mohou být klepítkovité)
- žaberní dutina se žábrami na hrudních nožkách a hrudní stěně
- larva zoea či megalopová larva (původní sladkovodní vývoj přímý)
- pohyb pomocí posledních 4 párů pereiopod, u krabů do strany
- potrava - zbytky živočichů

Decapoda desetinožci

antennula
anténa
mandibula

maxily

maxilipedy

kráčivé končetiny
pereopody

zadečkové končetiny
pleopody

uropody

končetiny
raka

Astacidea - raci

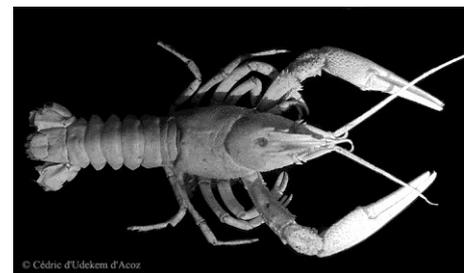
- žijí na dně tekoucích a stojatých vod
- tělo sklerotizované
- 3 páry hrudních končetin za čel. nožkami mají klepítka
- oči na stopkách
- svlékání - rakůvky (Ca na stavbu krunýře)

Astacus astacus - rak říční – čisté a chladné potoky, téměř vyhuben račím morem (*Aphanomyces astaci*)

Astacus leptodactylus - rak bahenní, štíhlá klepeta bez zubů, ostré rostrum

Austropotamobius torrentium - rak kamenáč —————>
jihoevropský 6 cm, tupé rostrum, u nás střední Čechy, Krkonoše

Orconectes limosus - rak pruhovaný, na —————>
zadečkových člancích tmavohnědé příčné pruhy

Astacidea - raci

Homarus gammarus - humr evropský (60-80 cm)
loven jako pochoutka

Caridea - krevety

- mořské, brakické i sladkovodní
- tělo bez inkrustace
- zadečkové nožky plovací (pleopody)

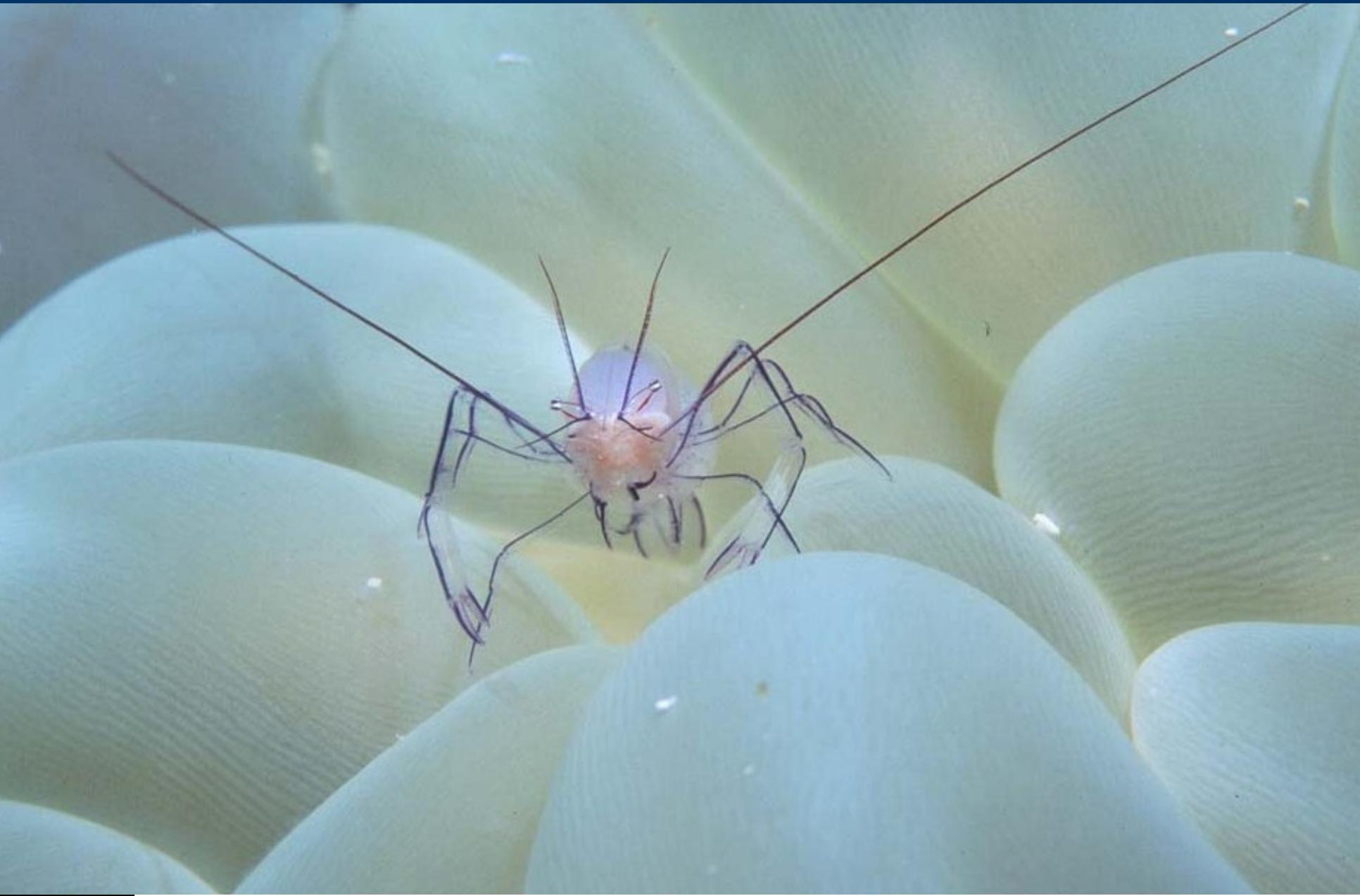
Palaemon elegans – kreveta baltická

Středozevní moře, (5 cm), loví se a konzervují, stejně jako garnáti a další krevety

Crangon crangon - garnát obecný

Palinura - langusty

- velké mořské druhy
- bez klepet na hrudních končetinách
- loveny pro chutné maso

Palinurus elephas - langusta evropská

- až 45 cm, chutné maso abdomenu

Anomura - poustevníčci

- převážně krabi „poustevníčci“ z čel. Paguridae,
- kteří spirálovitě stočený, měkký zadeček ukrývají do prázdných ulit plžů
- klepeta často asymetricky vyvinutá

Pagurus - poustevníček

Brachyura - krabi

- široce oválný plochý krunýř, mohutná klepeta, nohy orientované do stran
- zkrácený trojúhelníkovitý zadeček zahnutý pod hlavohrud'
- zadečkové končetiny redukované
- většinou mořští, ale i sladkovodní a suchozemští

Největší zaznamenaný krab je velekrab japonský (*Macrocheira kaempferi*) s rozpětím klepet až 3,7 m.

Carcinus maenas - krab obecný
- Atlantické a Středozemní moře, běžný

Brachyura - krabi

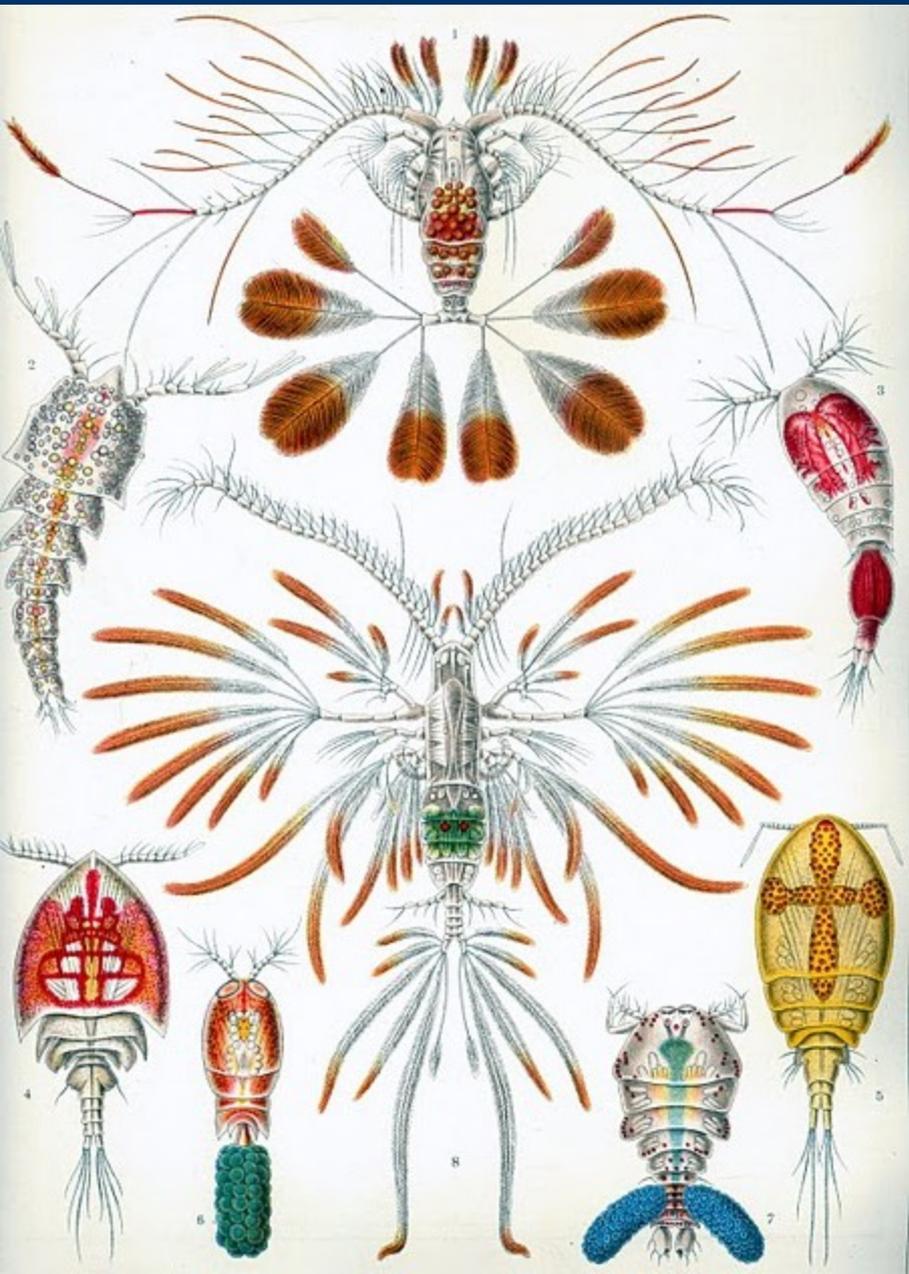
Eriocheir sinensis - krab čínský - Labe, zavlečen s lodní dopravou, na klepetech plstřovité povlaky

Brachyura - krabi

Dromia personata - krab vlnitý - karapax si pokrývá houbovci nebo koloniálními sumkami

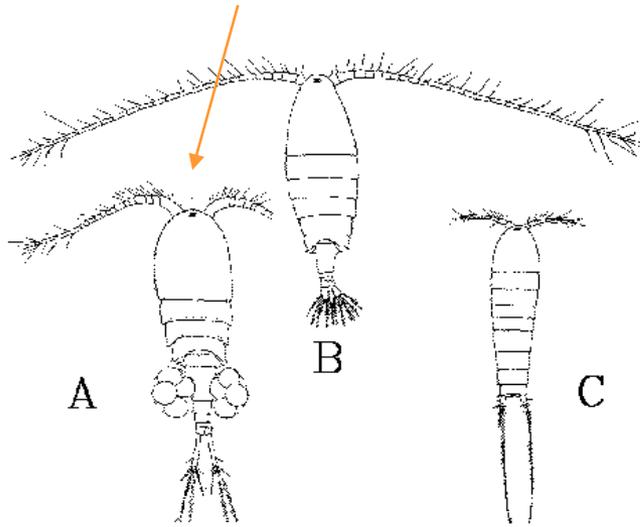

Copepoda - klanonožci

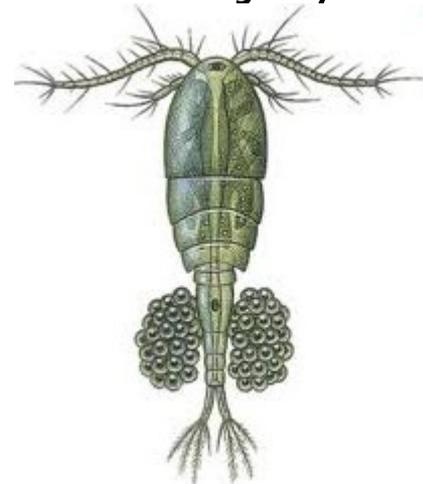
- přes 10 000 druhů
- různé biotopy – od moře po horské louže na ledovcích
- tělo válcovité nebo kyjovité 1-2 mm (parazité větší)
- bez dýchacích org. a cévní soustavy
- pohyb pomocí rozeklaných hrudních nožek (4 páry)
- velké antenuly (nejdou orgány pohybu)
- naupliové očko na hlavohrudi
- samice – vajíčka ve váčku (1-2)
- nauplius
- potrava - plankton, detrit, hostitel

Cyclopoida - buchanky

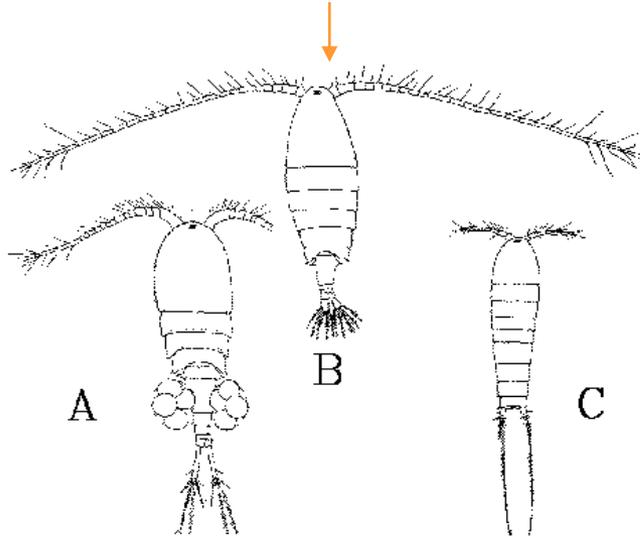

- draví nebo parazité
- pohyb 4 páry hrudních nožek
- pohyb skoky, v přestávkách klesají s roztaženými antenulami
- mikrofágové
- má 2 vaječné váčky

Cyclops strenuus - buchanka obecná – žije po celý rok ve stojatých vodách

Calanoida - vznášivky

- pohyb rotací hlavových přívěsků
- pohyb do kruhů nebo spirál
- jeden vaječný váček

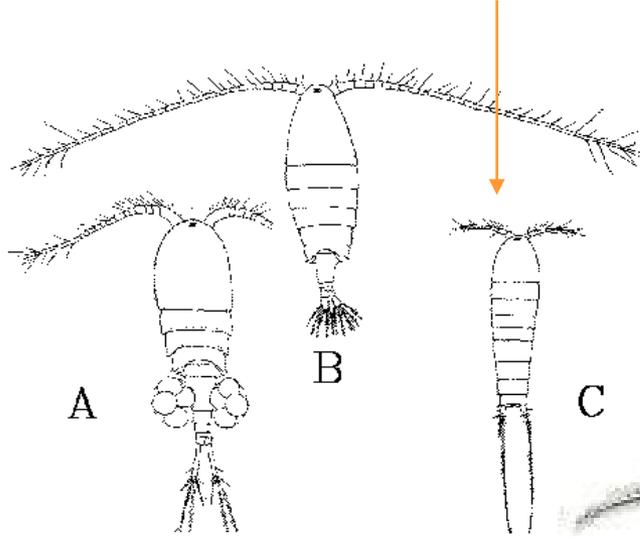
Eudiaptomus vulgaris - vznášivka
obecná

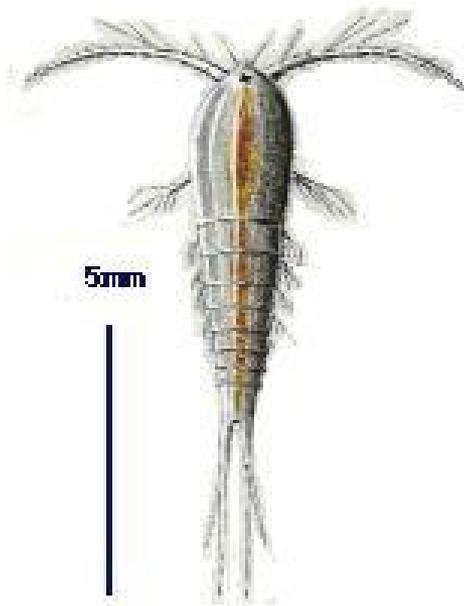
*Hemidiaptomus
ambliodon* -
vznášivka
šmolková

Harpacticoida - plazivky

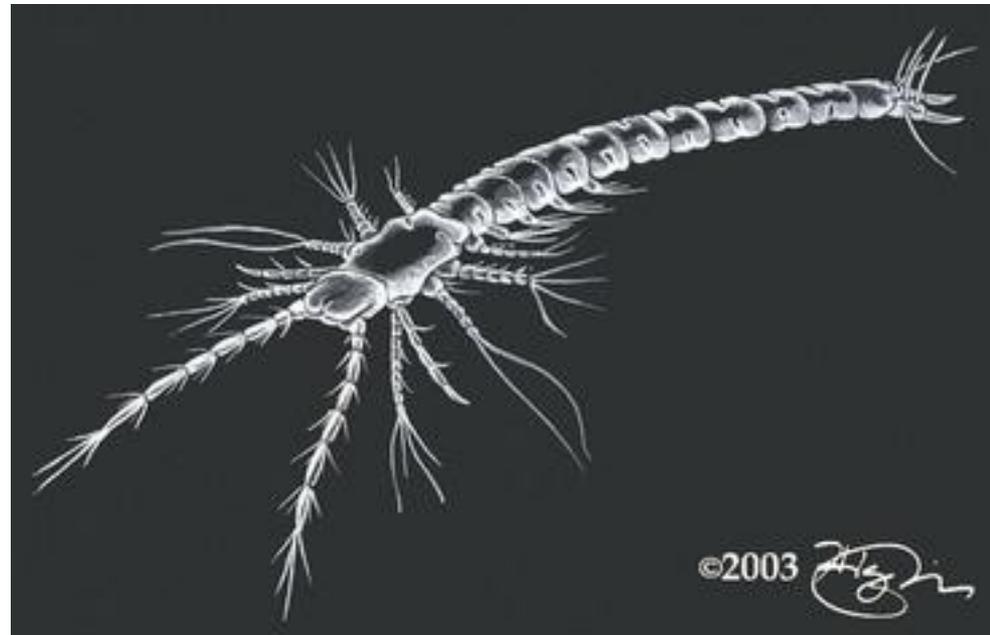

- 4 páry krátkých hrudních nožek
- hrud' přechází plynule v zadeček
- krátká tykadla
- pohyb po dně nebo ve dně

Mystacocarida – rakovčící

- 9 druhů
- drobní (0,5-1 mm)
- zvodnělé sedimenty
mořského pobřeží Ameriky,
Afriky
- sběr detritu
- členění těla pouze hlava
(splynula s 1. článkem trupu
– nese maxilipedy) a trup
(truncus) s homonomními
články (16-38) s
končetinami, telson s furkou

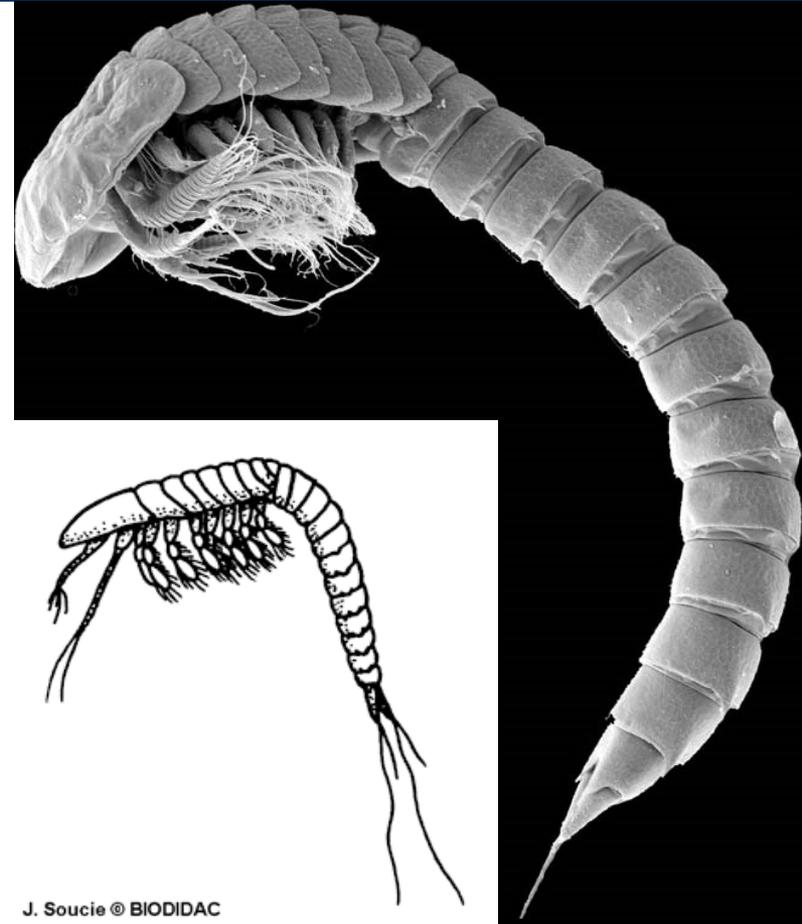
Remipedia - veslonožci

- asi 10 druhů
- podmořské jeskyně (Karibské moře, Austrálie)
- tělo - hlava bez očí
  - trup homonomně segmentovaný
- končetiny: ploutvičkovité orientované do stran
- plave na zádech
- dravci
- podobnost s „Polychaety“

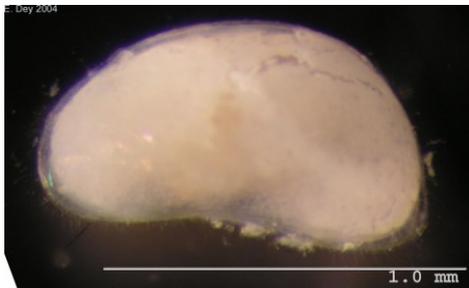

Cephalocarida - volnohlavci

- bentičtí
- 4 mm velcí, slepí, velká hlava (5 článků), trup (20 článků), prvních 7 nese končetiny
- pobřeží Ameriky, Afriky, N. Zéland
- od mělčin až do hloubek 1500 m
- písčité a bahnité sedimenty
- potrava - detrit

Ostracoda - lasturnatky

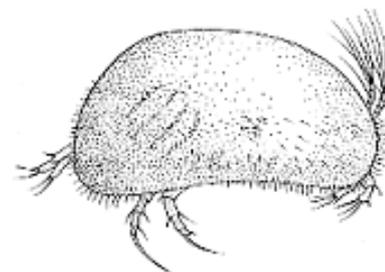

Candona candida

Notodromas monacha -
lasturnatka
hladinová

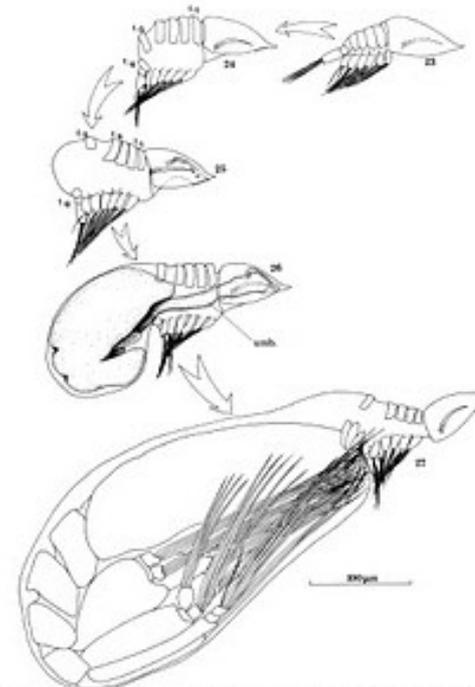
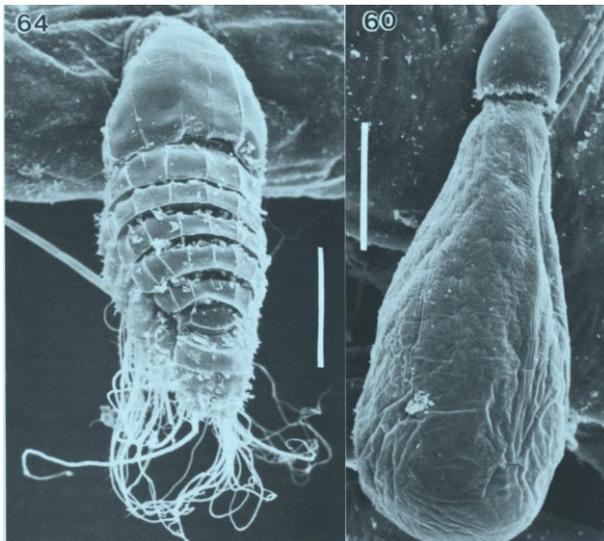

- několik mm velcí
- u nás cca 100 druhů, celkem známo 5 000 recentních
- dvouchlopňová skořápka ledvinovitého tvaru s pružným vazem, často inkrustovaná
- nemají dýchací orgány
- pohyb 2 páry tykadel + hrudní nožky, lezou
- všežraví - zbytky rostlin, živočichů, detrit, živé organizmy
- larva nauplius

Tantulocarida - tantulovky

- ektoparazité hlubokomořských korýšů
- larvy podobné klanonožcům
- dospělci váčkovitý tvar
- vývoj není dostatečně známý
- objeveni r. 1983

FIGURES 23-27. Developmental sequence of *D. hantoni* from nauplius (Figure 23) to adult male, showing the formation of the trunk on which the adult male grows.

Cirripedia - svijonožci

- mořští přisedlí, někteří parazité
- vývoj larvy: nauplius - metanauplius - cyprisová larva
- z hrudních nožek vytvořeny segmentované cirry k vychytávání potravy

Lepas anatifera - vilejš stvolnatý

- žije přisedle
- hlava → masitá stopka
- cementové žlázy
- vápenité destičky na karapaxu
- hrudní nožky vysouvá štěrbinou na břišní straně (nahore)

Cirripedia - svijonožci

Balanus tintinnabulum - svijonožec přílepkový

- krunýř ve formě vápenité schránky
- celé tělo ukryté v krunýři (vápenité destičky)
- často velmi rozšířené druhy – přichycují se k plovoucím předmětům

Cirripedia - svijonožci

Sacculina carcini - kořenohlavec krabí

- běžný ve Středozemním moři
- endoparazit krabů
- na hostitele přisedá jako cyprisová larva
- prorůstá hostitele sítí trubiček
- způsobuje parazitární kastraci
- samci malí, žijí uvnitř těla samice (1-2)

váček s vajíčky